

Fázisátalakulások, hőkezelések I.

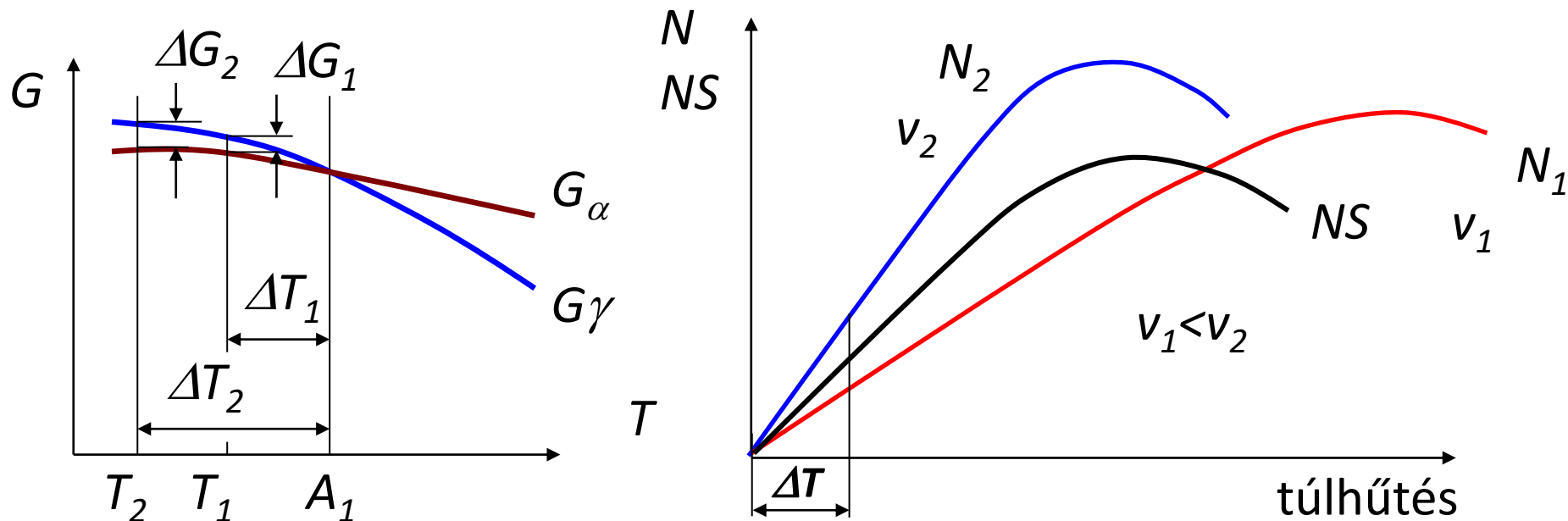
(Acélok nemegyensúlyi átalakulása)

Dr. Szabó Péter János
szpj@eik.bme.hu

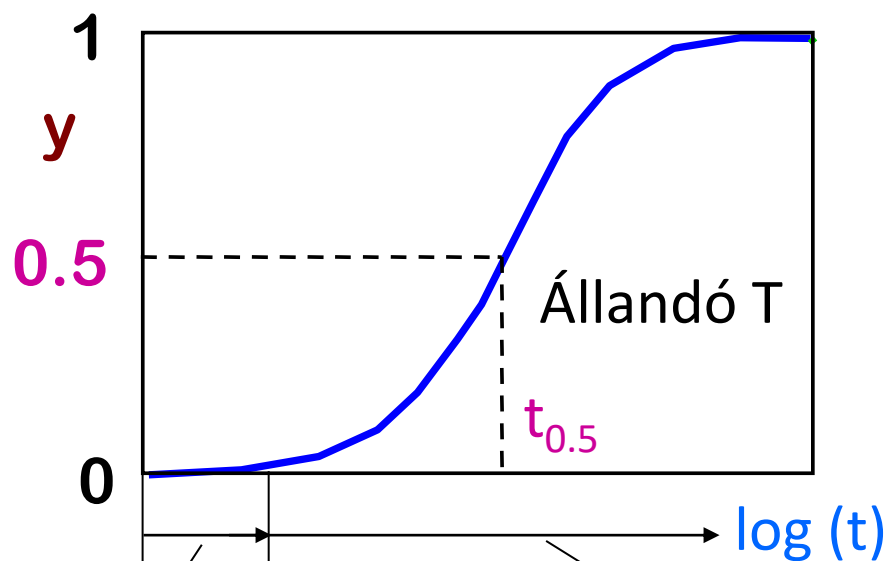
Anyagszerkezetten és anyagvizsgálat
BMEGEMTBGA1

- az egyensúlyi és a nemegyensúlyi átalakulások fogalmát;
- a $\gamma \rightarrow \alpha$ nemegyensúlyi átalakulások fajtáit (perlites, bénites, martenzites) és jellemzőit;
- az acélok alapvető hőkezeléseit;
- az acélok mikroszerkezete és mechanikai tulajdonságai közti kapcsolatot.

- A vas allotróp módosulatai: α -Fe, γ -Fe és δ -Fe.
- A vasötvözetek hőkezelésénél alapvető az $\alpha \rightarrow \gamma$ és a $\gamma \rightarrow \alpha$ átalakulás. Az elsőnél fajtérfogat csökkenés, a másodiknál növekedés történik.
- **$\gamma \rightarrow \alpha$ fázisátalakulás:** A folyamat három fontos paramétere a szabadentalpia változás, a szilárd állapotbeli kristályosodási képesség és a diffúziós tényező.

Az Avrami egyenlet a fázisátalakulást írja le:

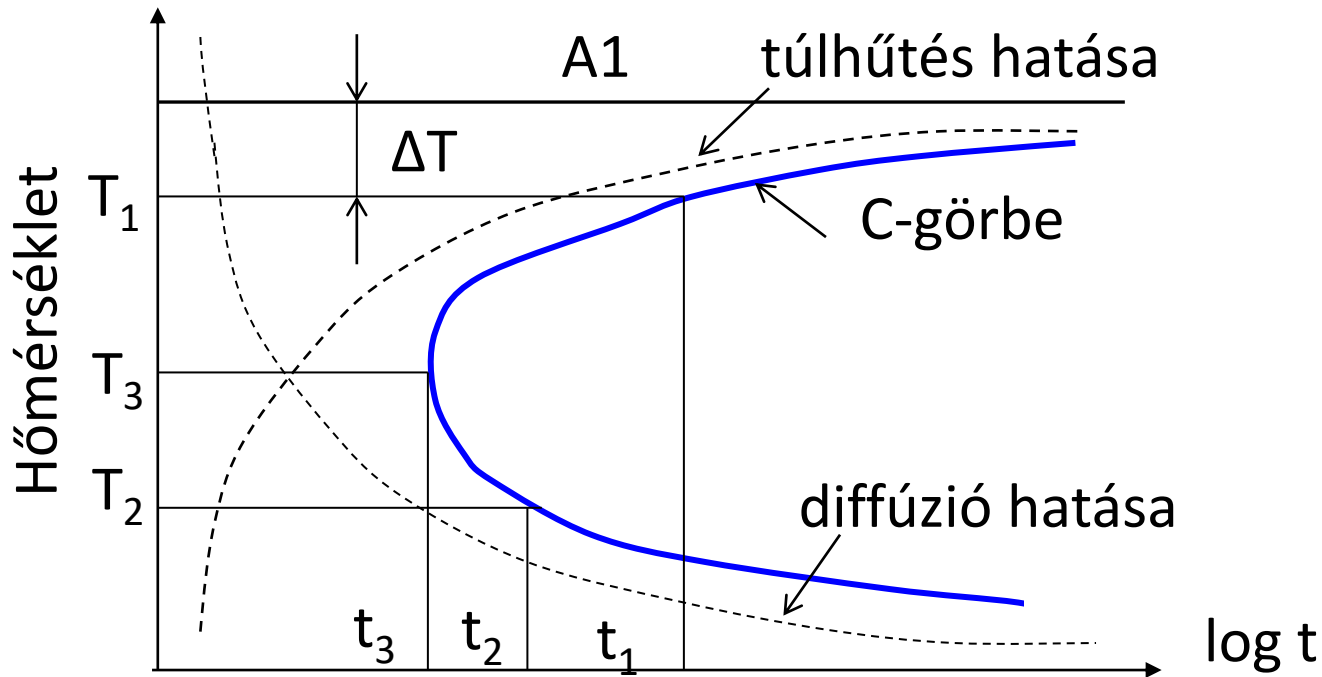
$$y = 1 - \exp(-kt^n)$$

$$r = \frac{1}{t_{0.5}} - \text{az átalakulás sebessége}$$

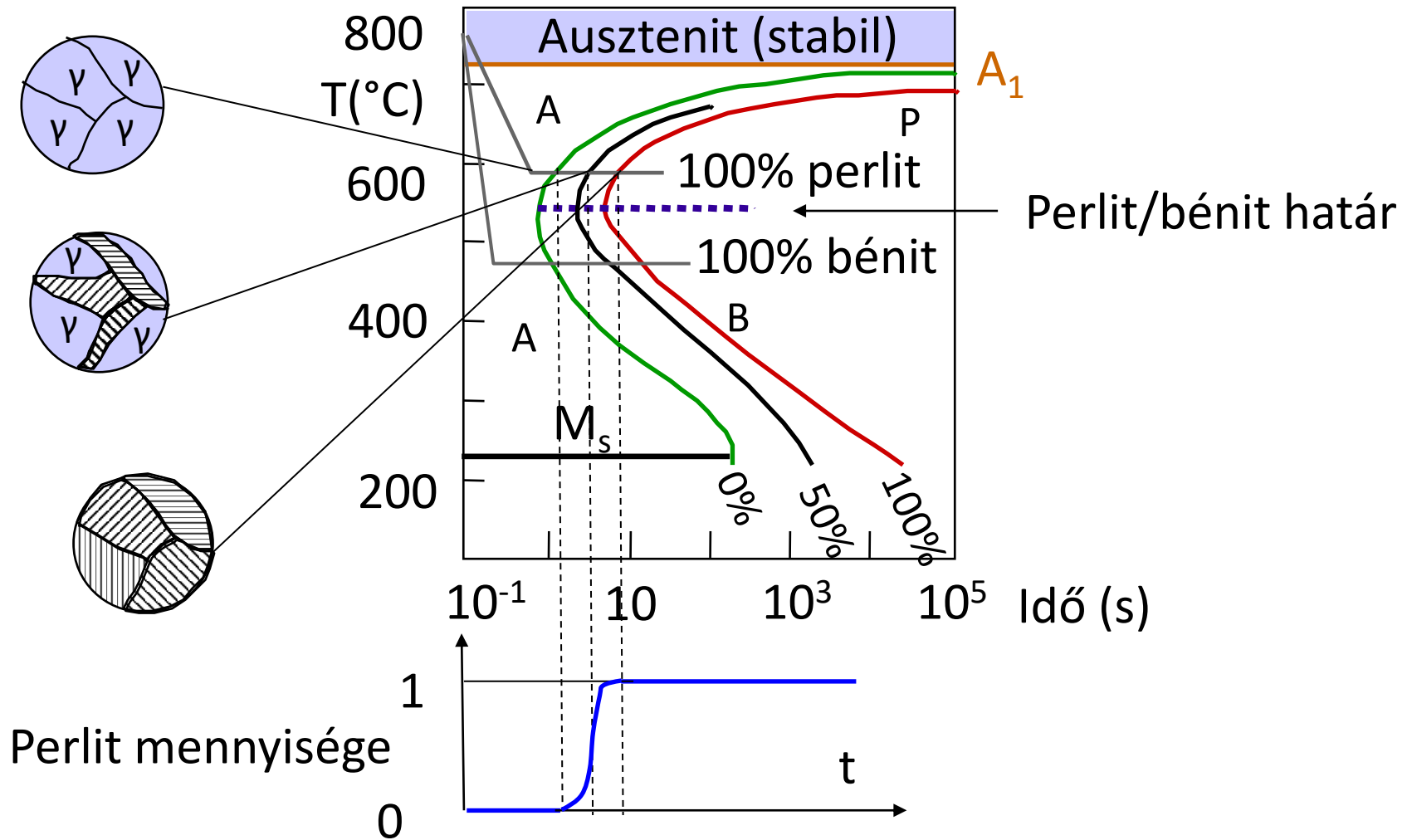
$$r = A \exp\left(-\frac{Q}{RT}\right)$$

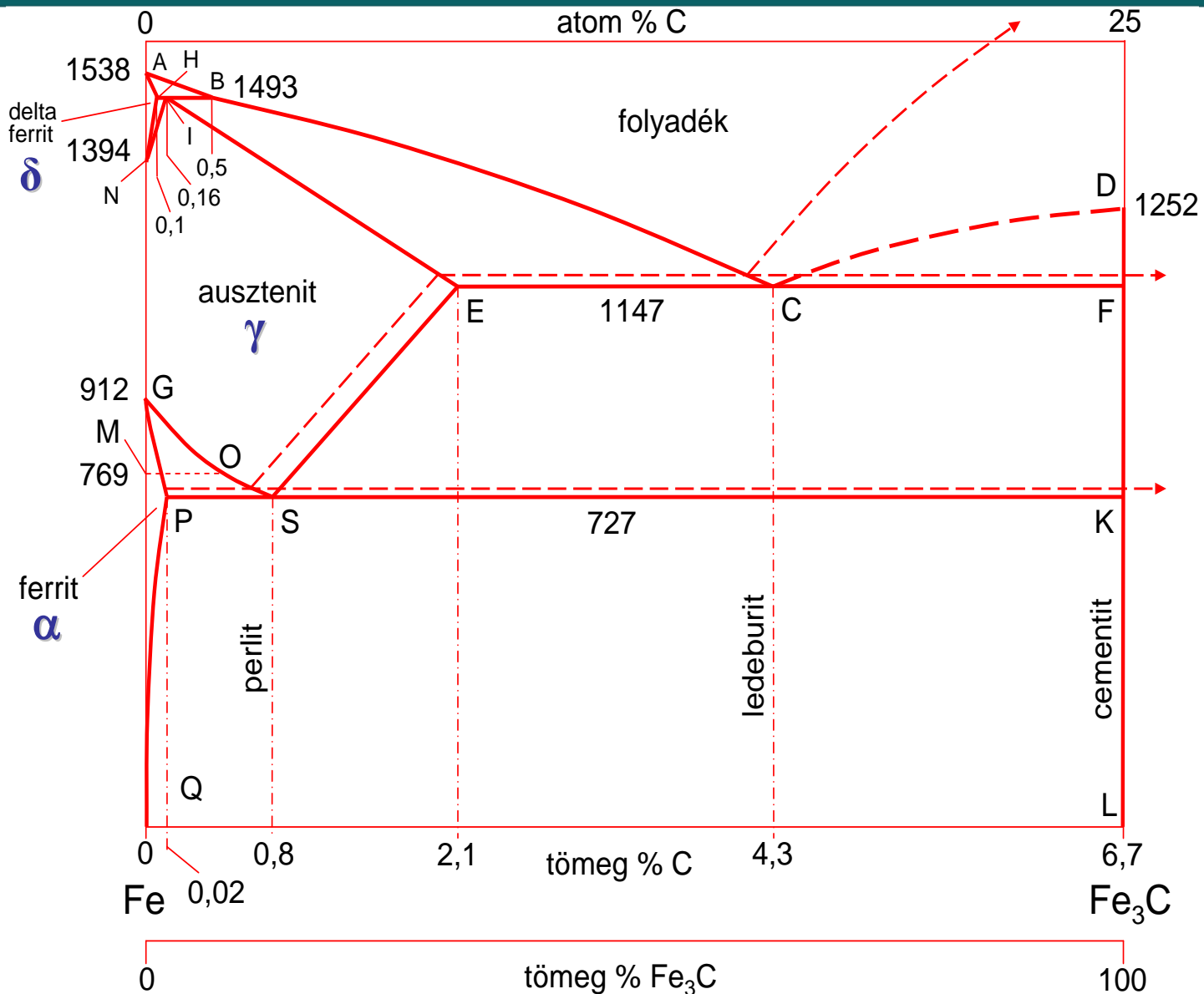
Inkubációs idő

Az átalakulás időbeli előrehaladása

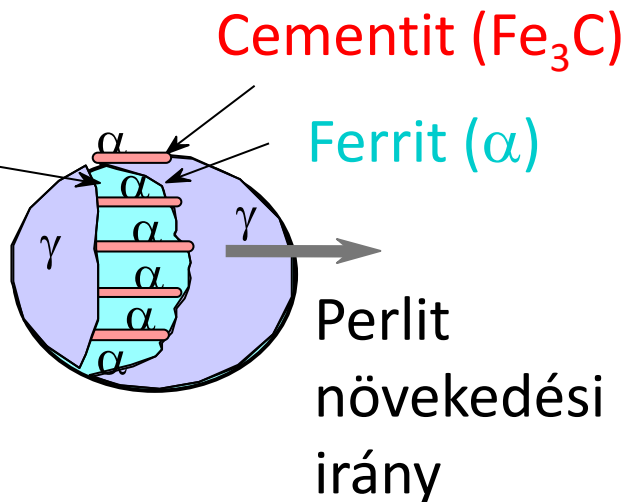

A túlhűtés azonos módon befolyásolja a kristályosodási képességet és a szabadentalpia változását, csökkenti az átalakulás kezdetének időpontját. A diffúziós tényezőre a hőmérséklet ellentétes módon hat. Minél kisebb a hőmérséklet, annál hosszabb az átalakulás ideje.

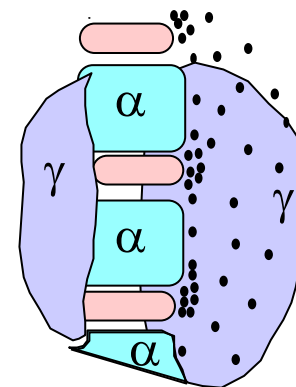

Auszenit (γ)
szemcse-
határ

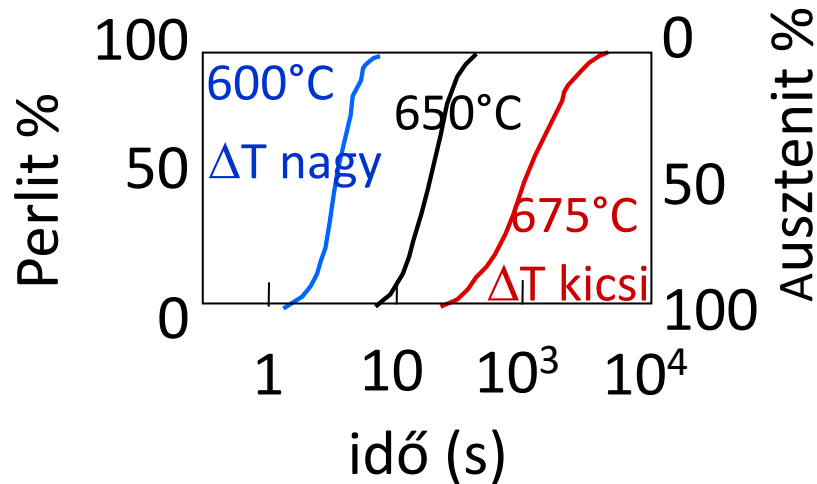

Szénatomok
diffúziója

Csíráképződéssel
lejátszódó
diffúziós folyamat.

A reakciósebesség
a túlhűtéssel nő (ΔT).

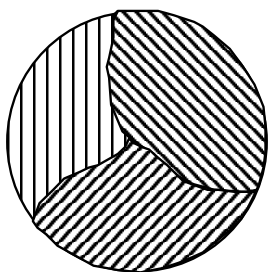

T_{transf} közvetlenül az A_1 hőmérséklet alatt:
 nagyobb T ,
 gyorsabb diffúzió.

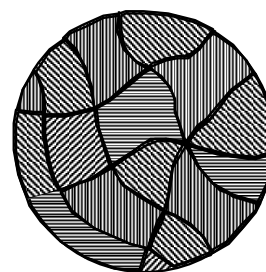
T_{transf} jóval az A_1 hőmérséklet alatt:
 kisebb T ,
 lassúbb diffúzió.

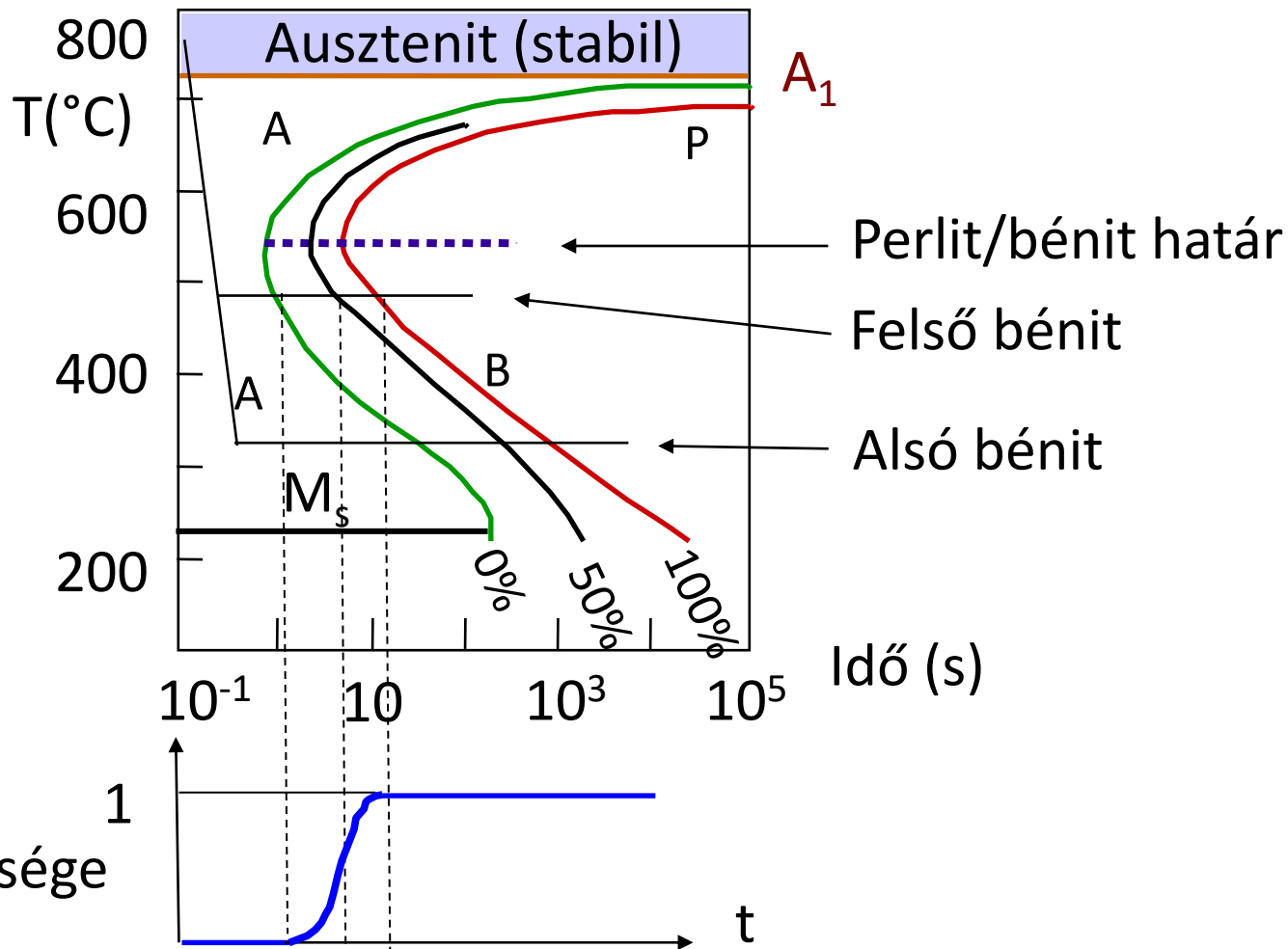
10µm

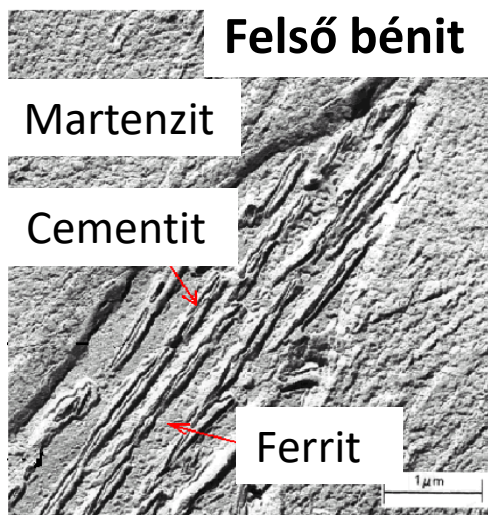

Kisebb ΔT ,
 durvább lemezek

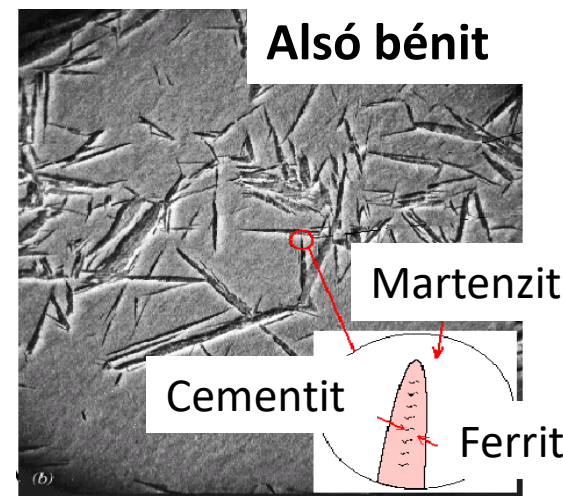
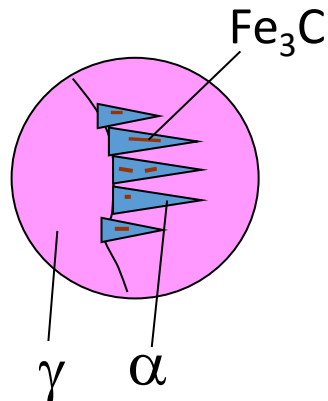
Nagyobb ΔT ,
 finomabb lemezek

350-550 °C

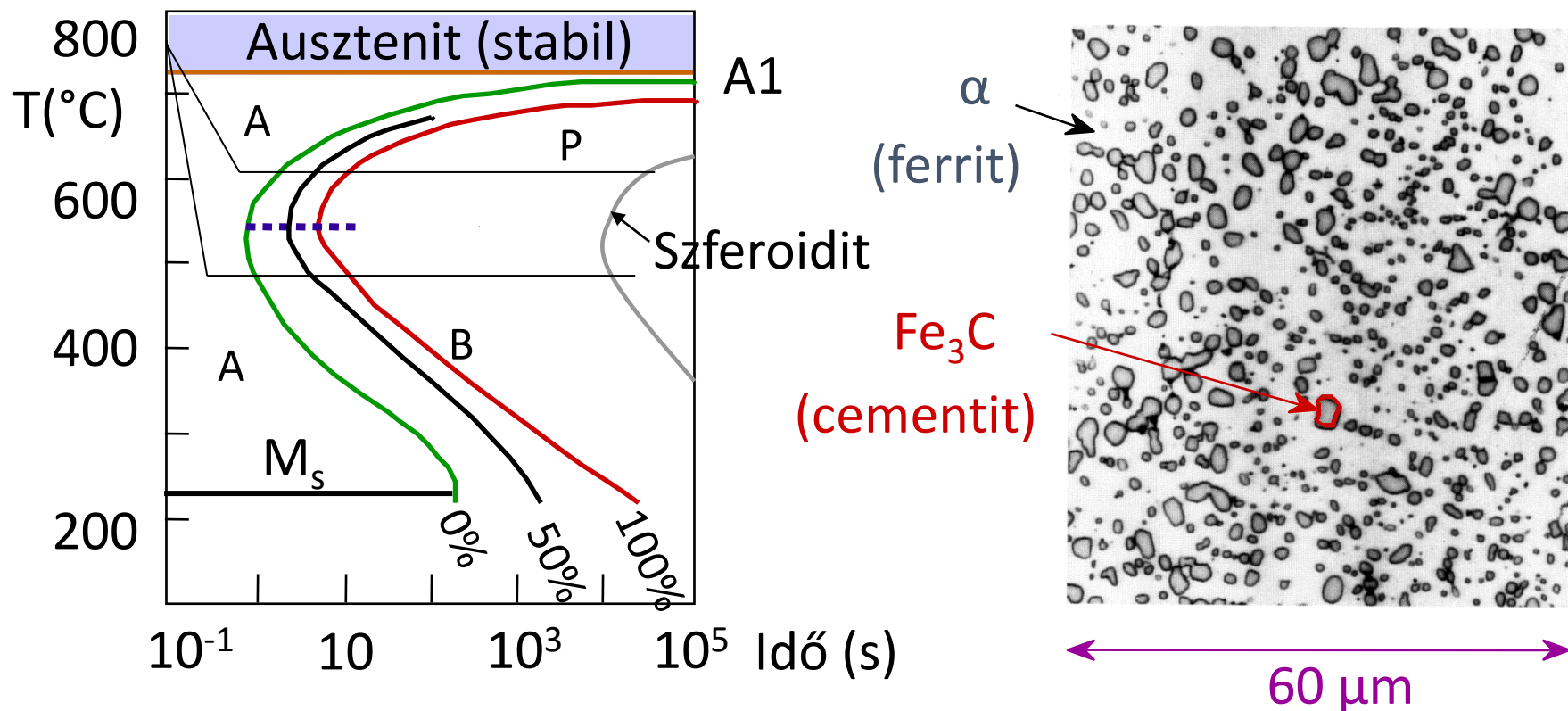
Ferrittűk és hosszú cementit részecskék elegye

200-350 °C

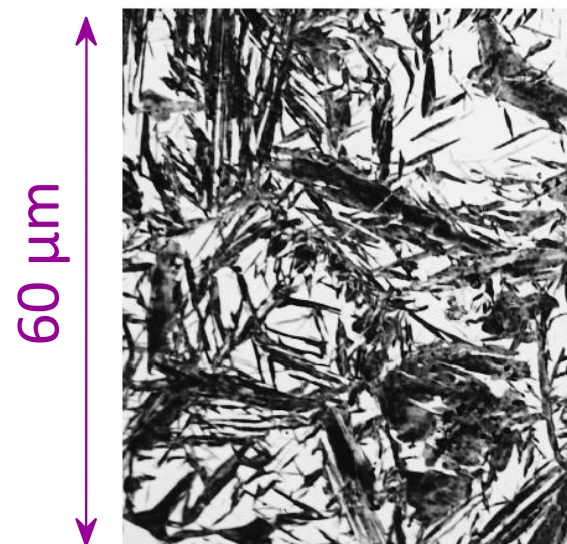
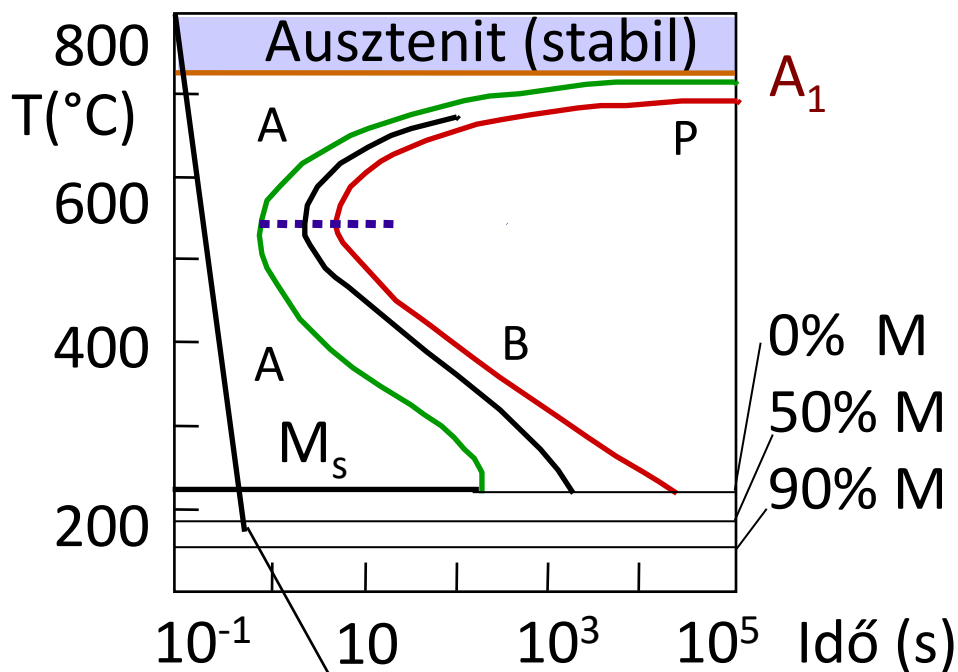
Vékony ferrit lemezek és nyújtott cementit részecskék elegye

Az átalakulás sebességét alapvetően a diffúzió (kevésbé a csíráképződés) befolyásolja. A viszonylag kis hőmérséklet miatt nagyon finom struktúra jön létre.

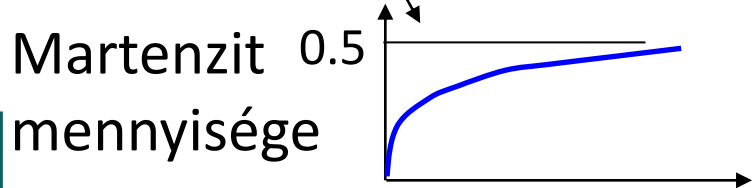

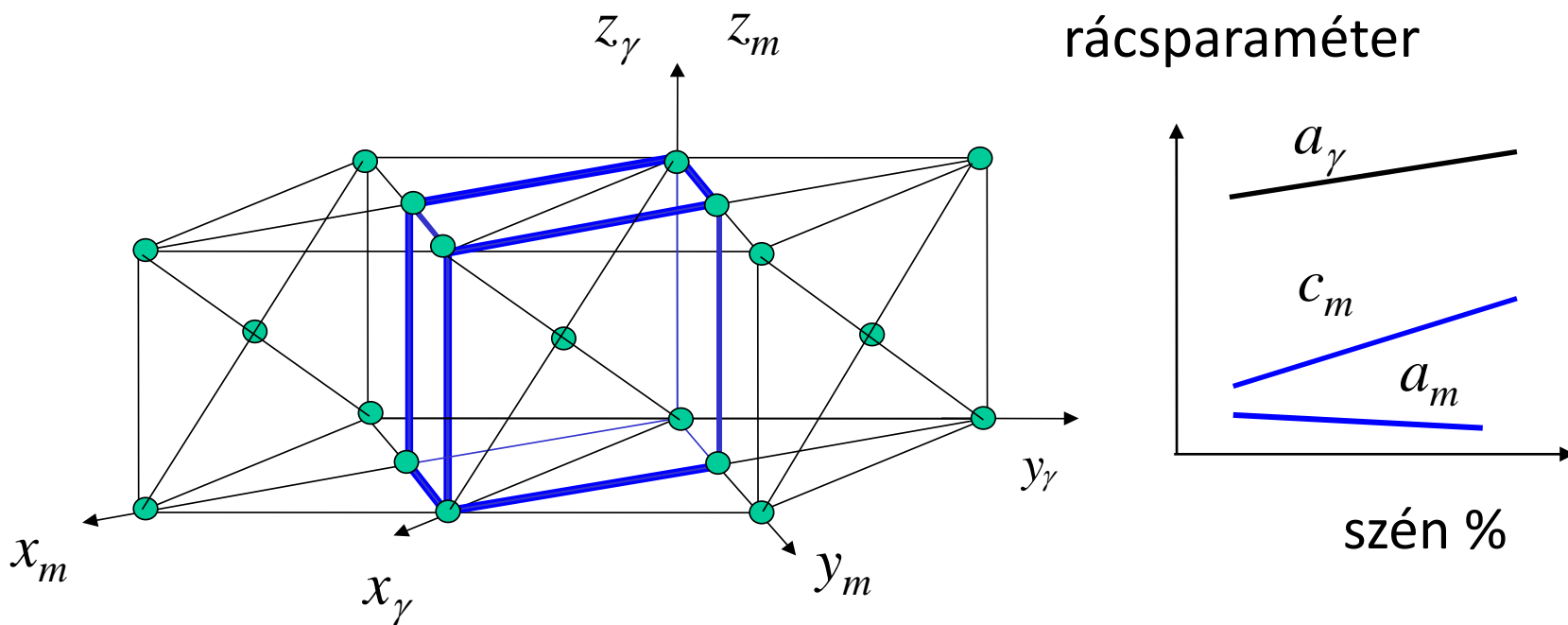
Hosszú idő alatt a perlit/bénit szerkezete átalakul (diffúzió) és apró Fe_3C gömbök jönnek létre a ferrit mátrixban.

Kezdeti homogén fázisból (γ) az átalakulás során homogén fázis (M) keletkezik, csíráképződés nélkül. Nagy lehűlési sebesség esetén jön létre. Diffúzió nélküli átalakulás, a másodperc törtrésze alatt megy végbe.

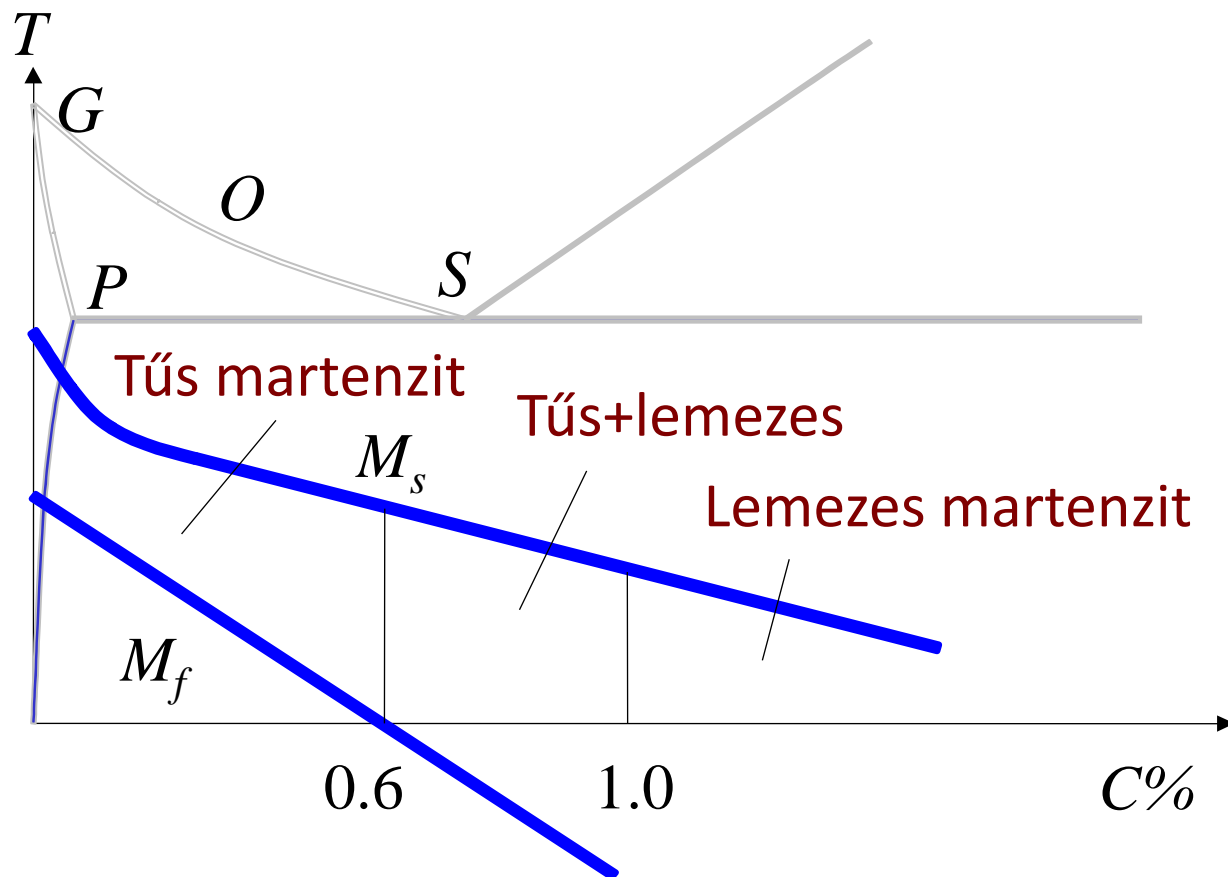
 Martenzit tűk
 Ausztenit

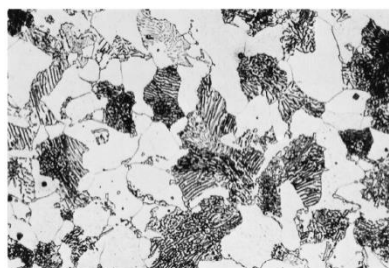
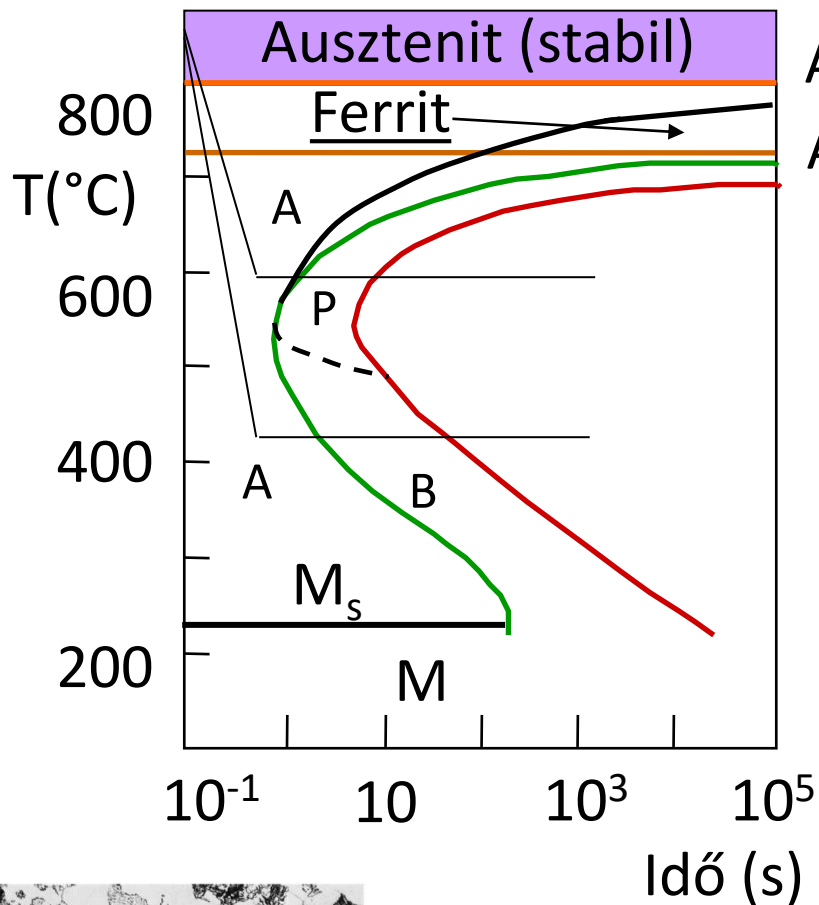

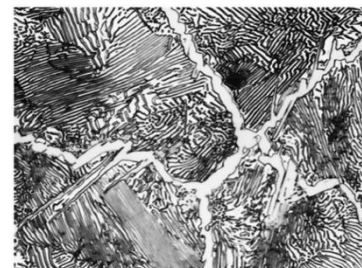
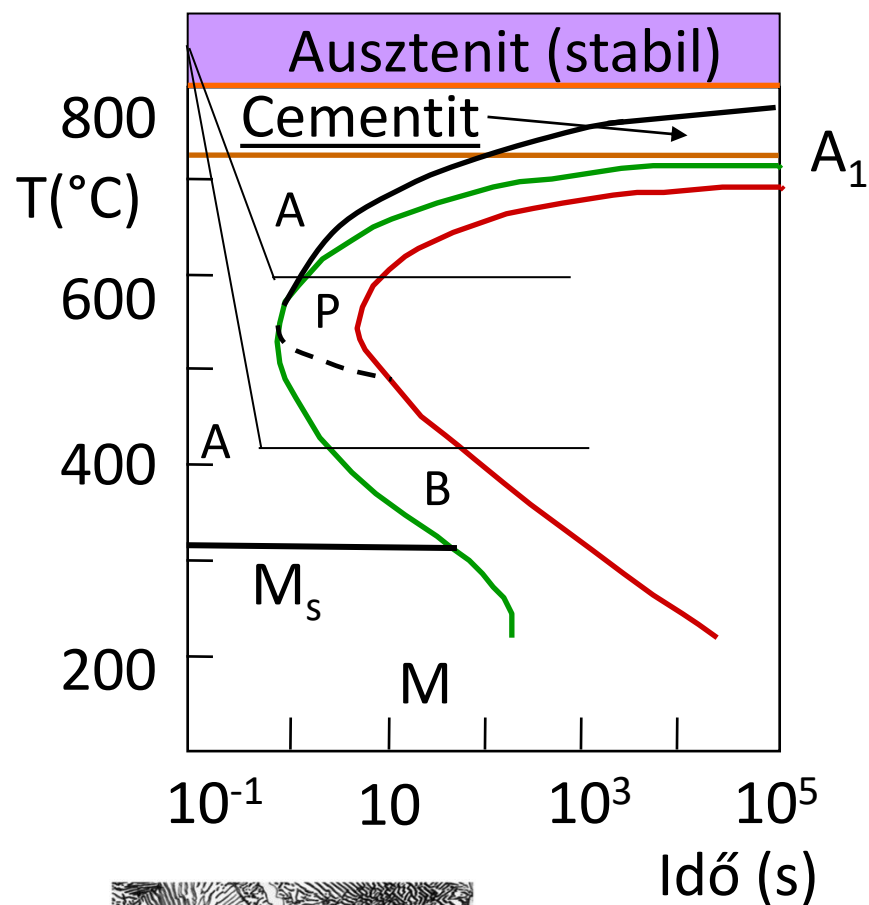
Az ausztenit f.k.k rácsa tartalmazza a martenzit tetragonális rácsát (kék cella), és meghatározott kristálytani kapcsolat áll fenn a két rács között.

$$[100]_m \uparrow\uparrow [1\bar{1}0]_\gamma, [010]_m \uparrow\uparrow [110]_\gamma, [001]_m \uparrow\uparrow [001]_\gamma$$

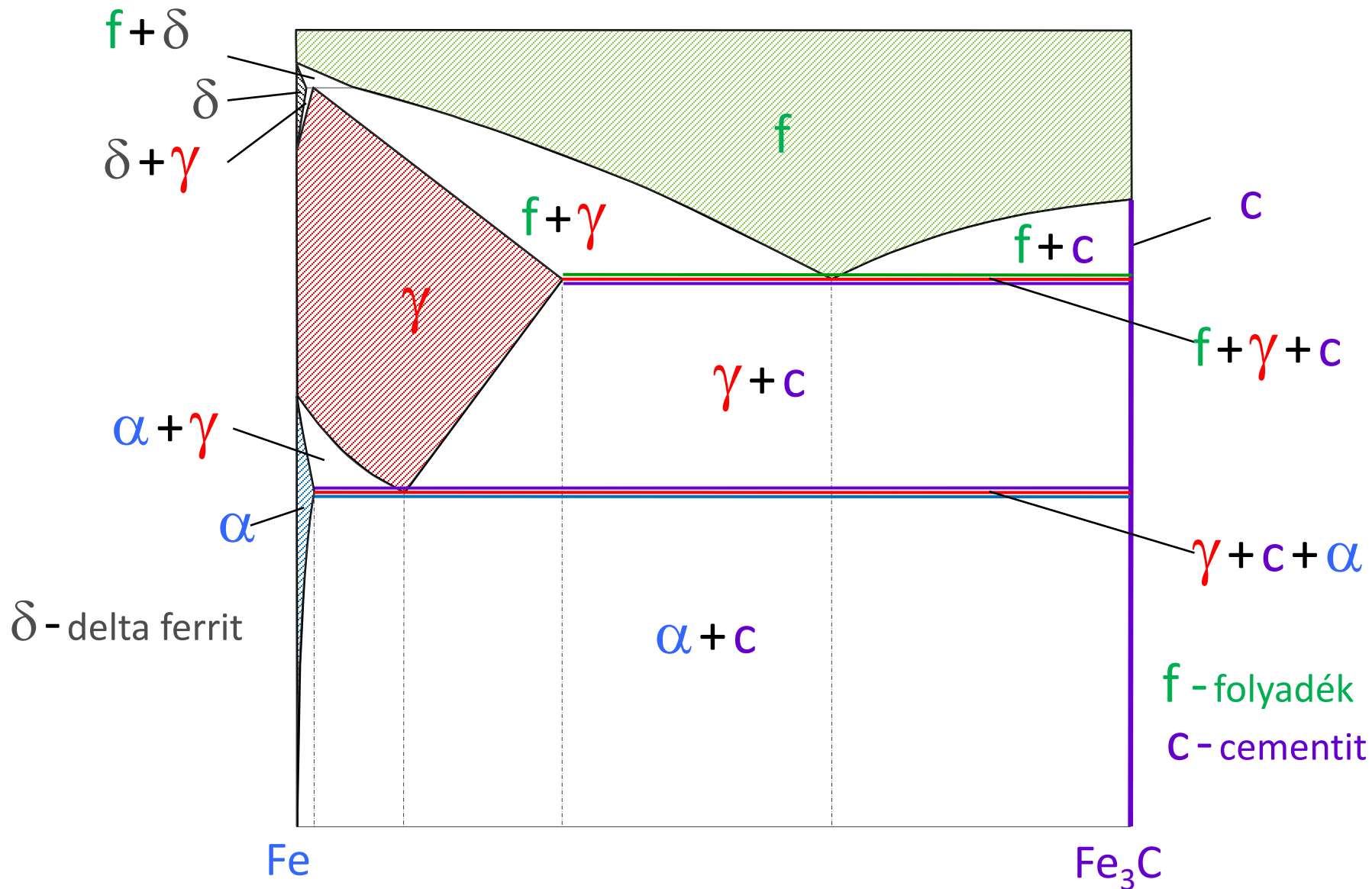

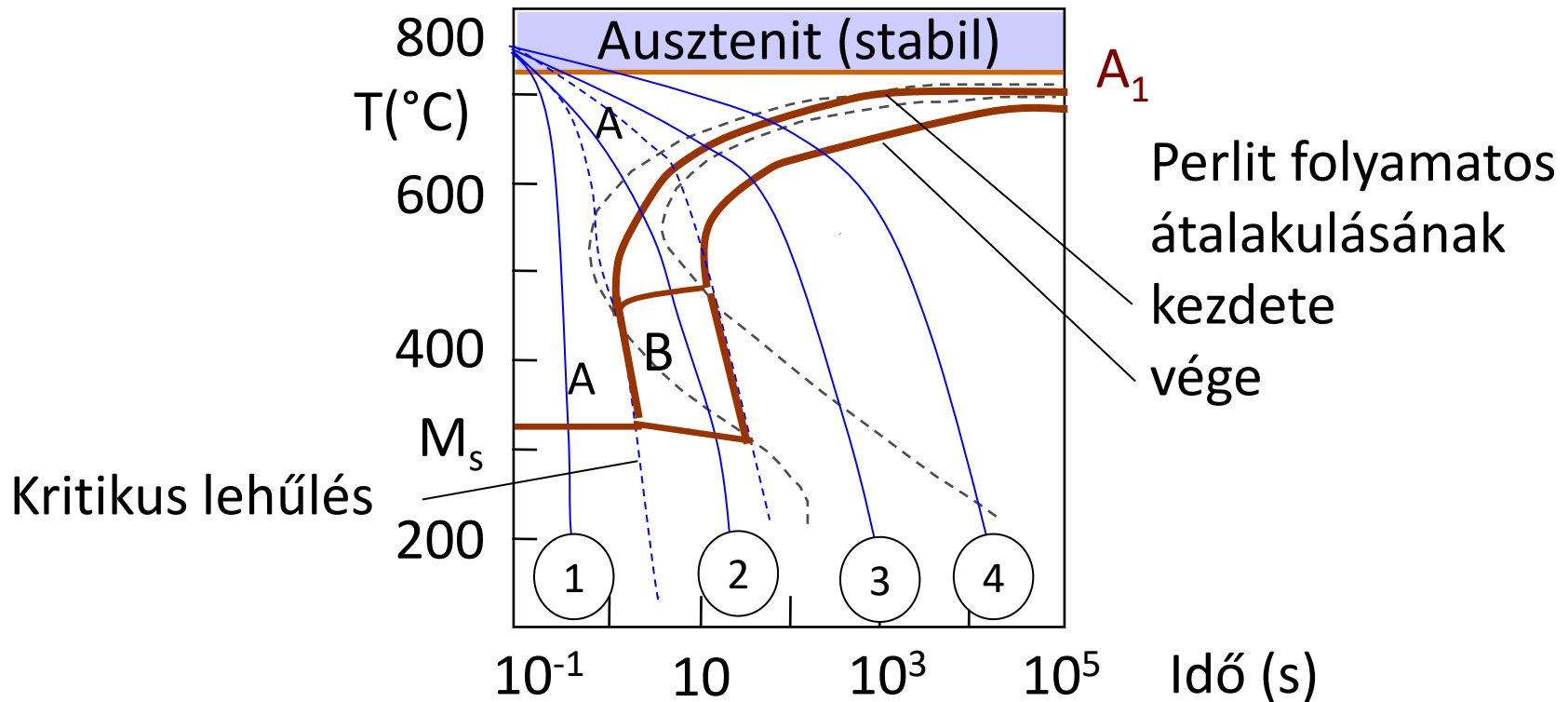
Proeutektoidos ferrit

Proeutektoidos cementit

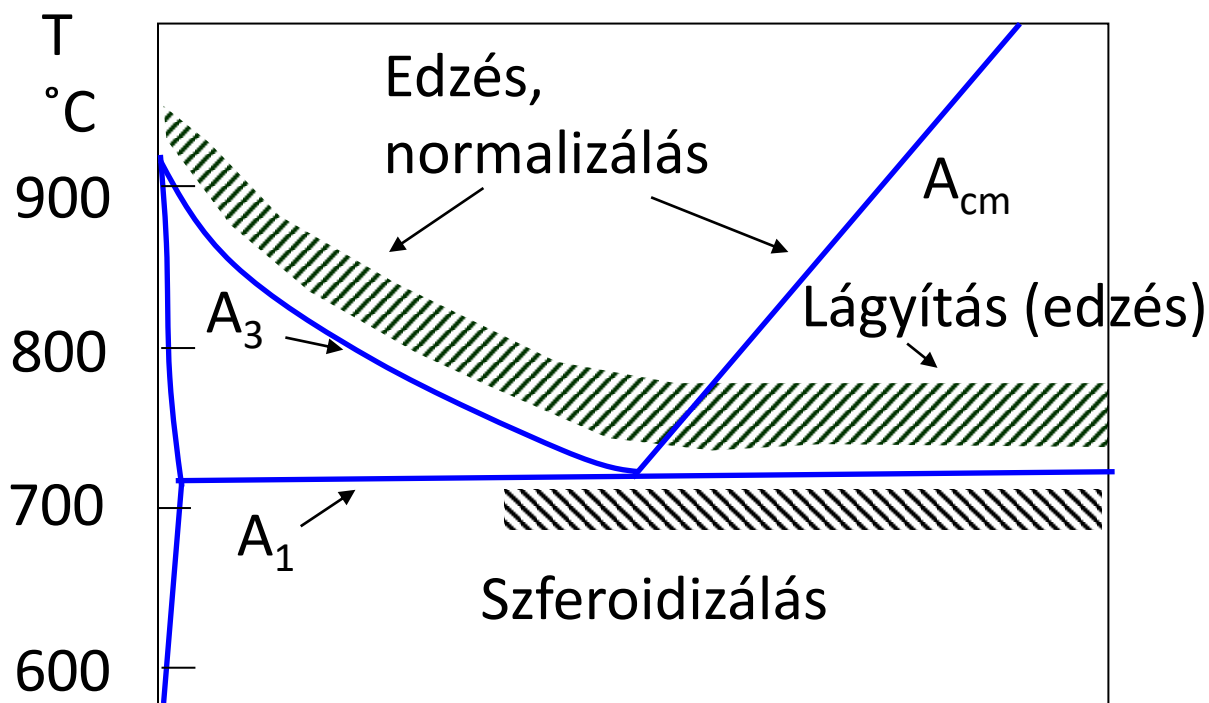

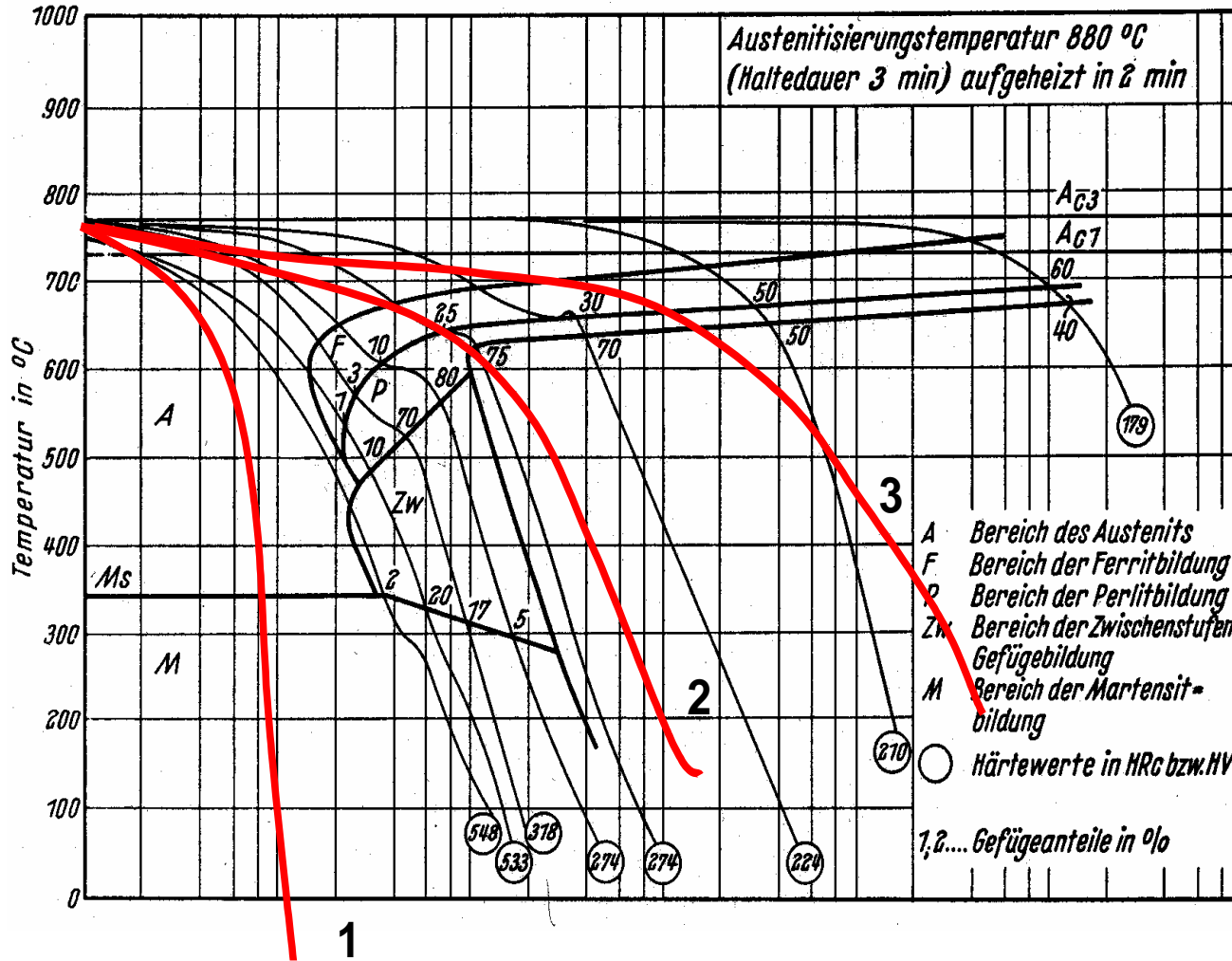

1. Edzés (víz): Martenzit
2. Edzés (olaj): Perlit+bénit+martenzit
3. Normalizálás: finom perlit
4. Lágytítás: durva lemezes perlit

- Edzés
- Megeresztés
- Nemesítés (edzés+ megeresztés)
- Normalizálás
- Lágycsiszolás

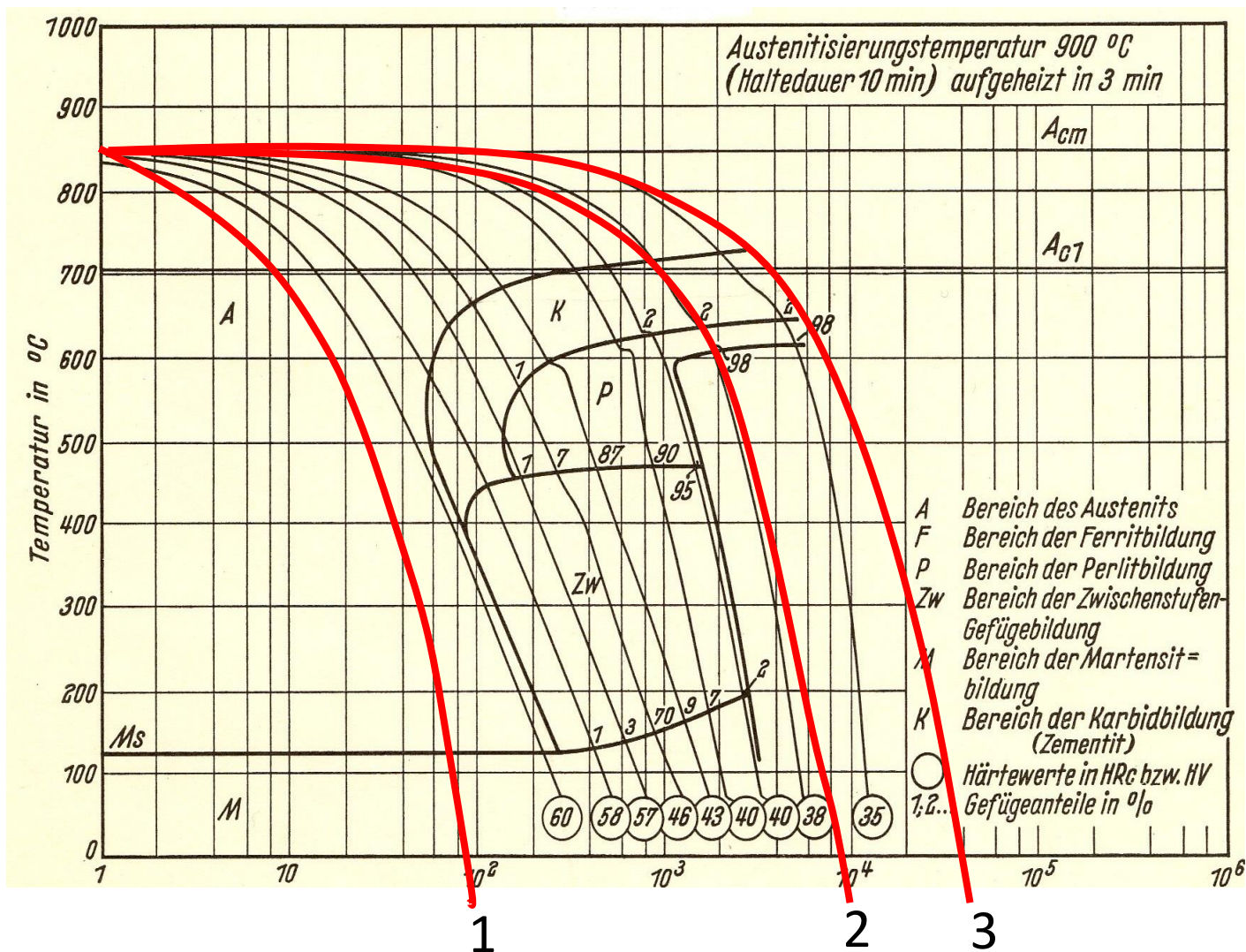
- Edzés
  - Ausztenitesítés + hőntartás + gyors hűtés.
Martenzites szövetszerkezet előállítása.
- Megeresztés
  - Martenzites szövetszerkezet hőntartása A1-nél kisebb hőmérsékleten, majd lehűtése.
- Lágyítás
  - Ausztenitesítés + hőntartás + nagyon lassú hűtés (kemencével). Lágy, szívós anyag előállítása.
- Normalizálás
  - Ausztenitesítés + hőntartás + levegőn való lehűtés.
Finom, egyenletes mikroszerkezet előállítása.

C = 0,45 %

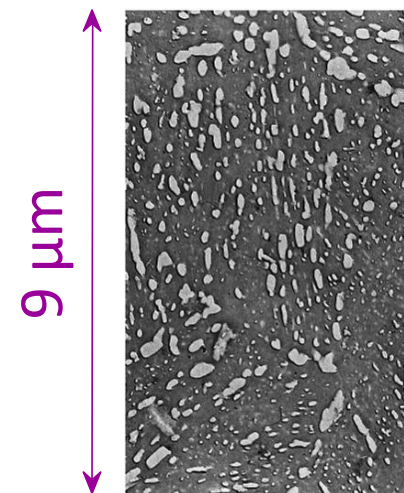
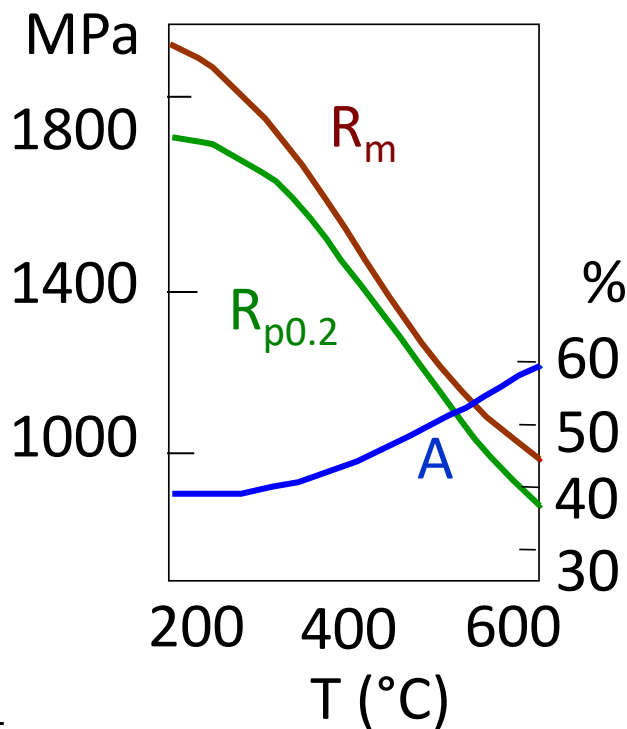
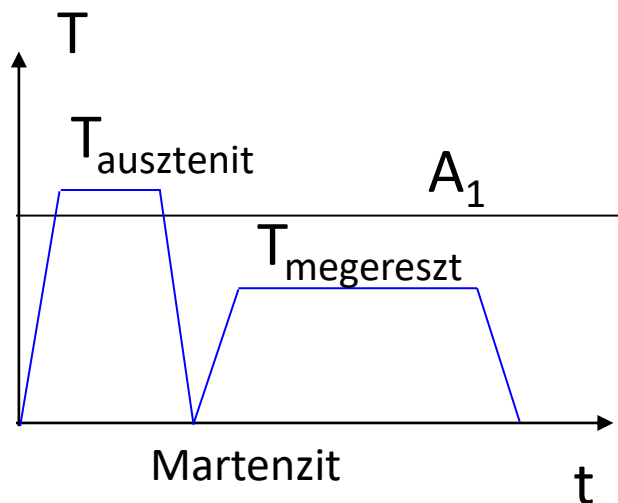
- 1-edzés
- 2-normalizálás
- 3-lágyítás

C = 1 %

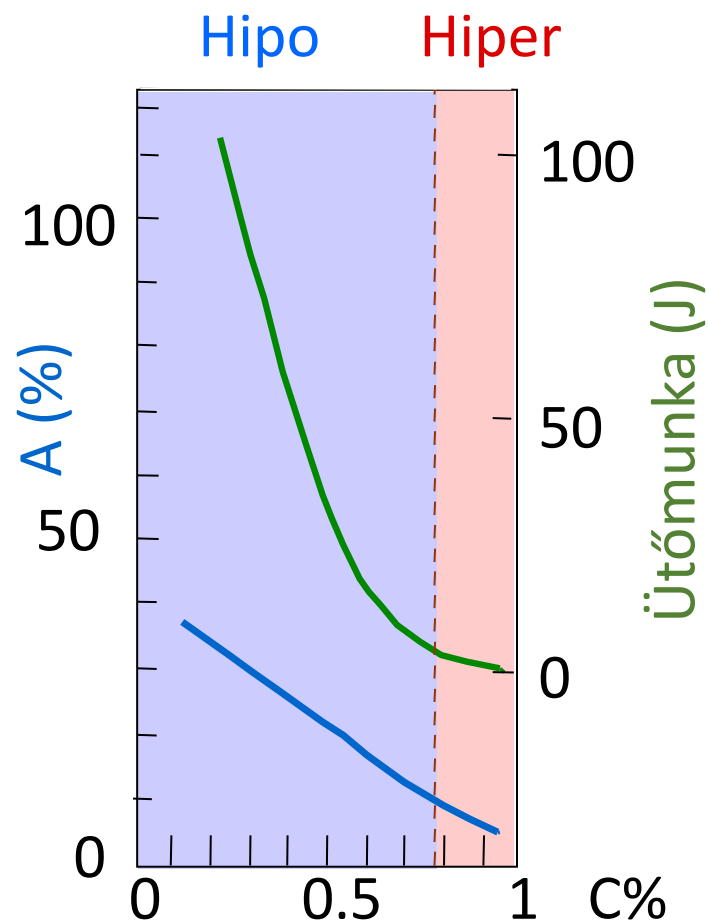
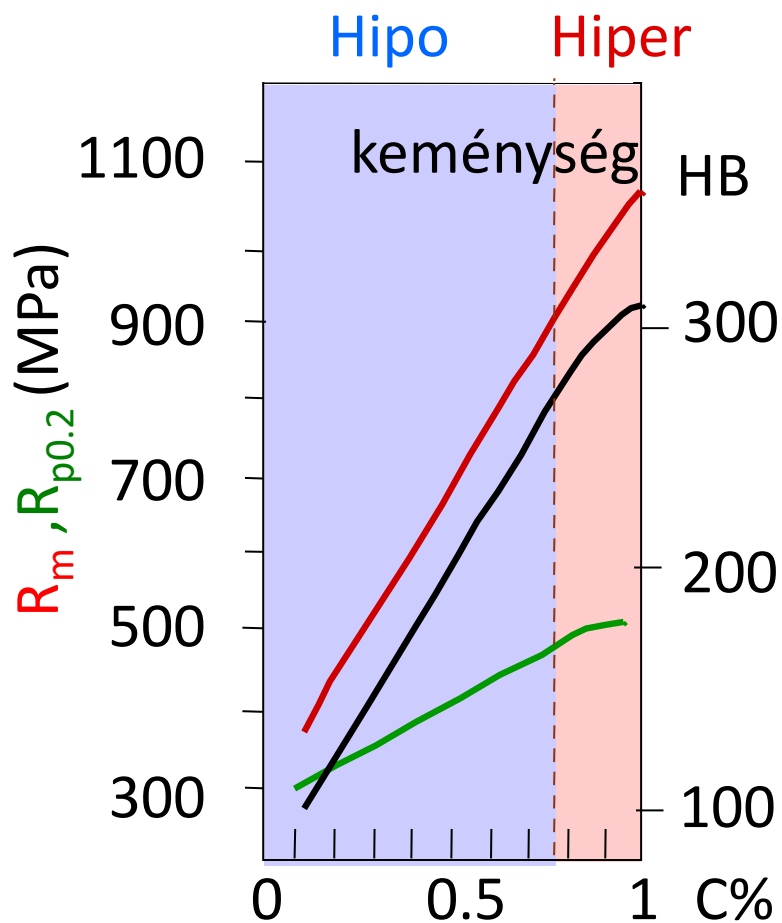
- 1-edzés
- 2-normalizálás
- 3-lágyítás

A martenzit ridegségének és a belső feszültségeknek a csökkentése.

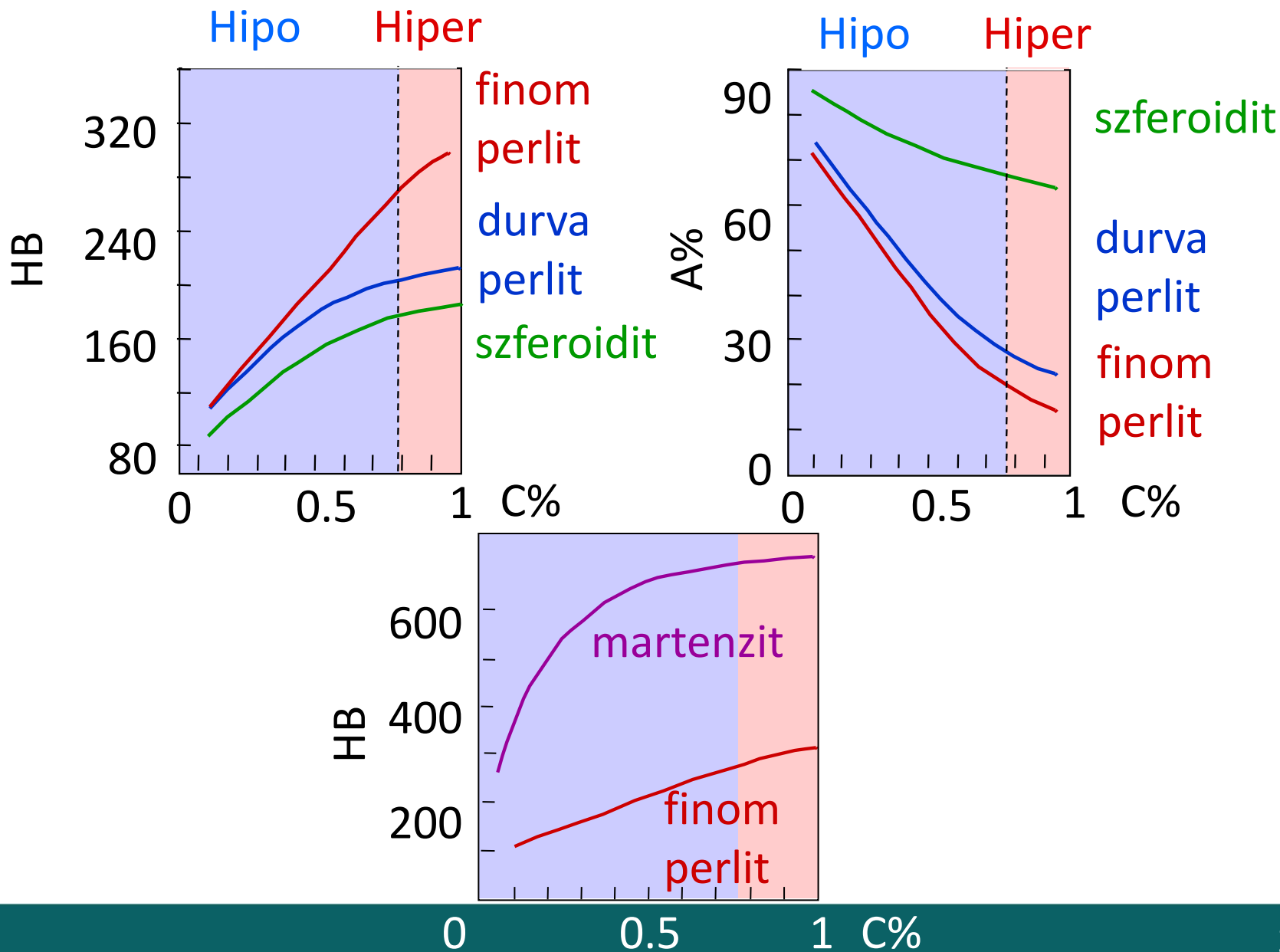

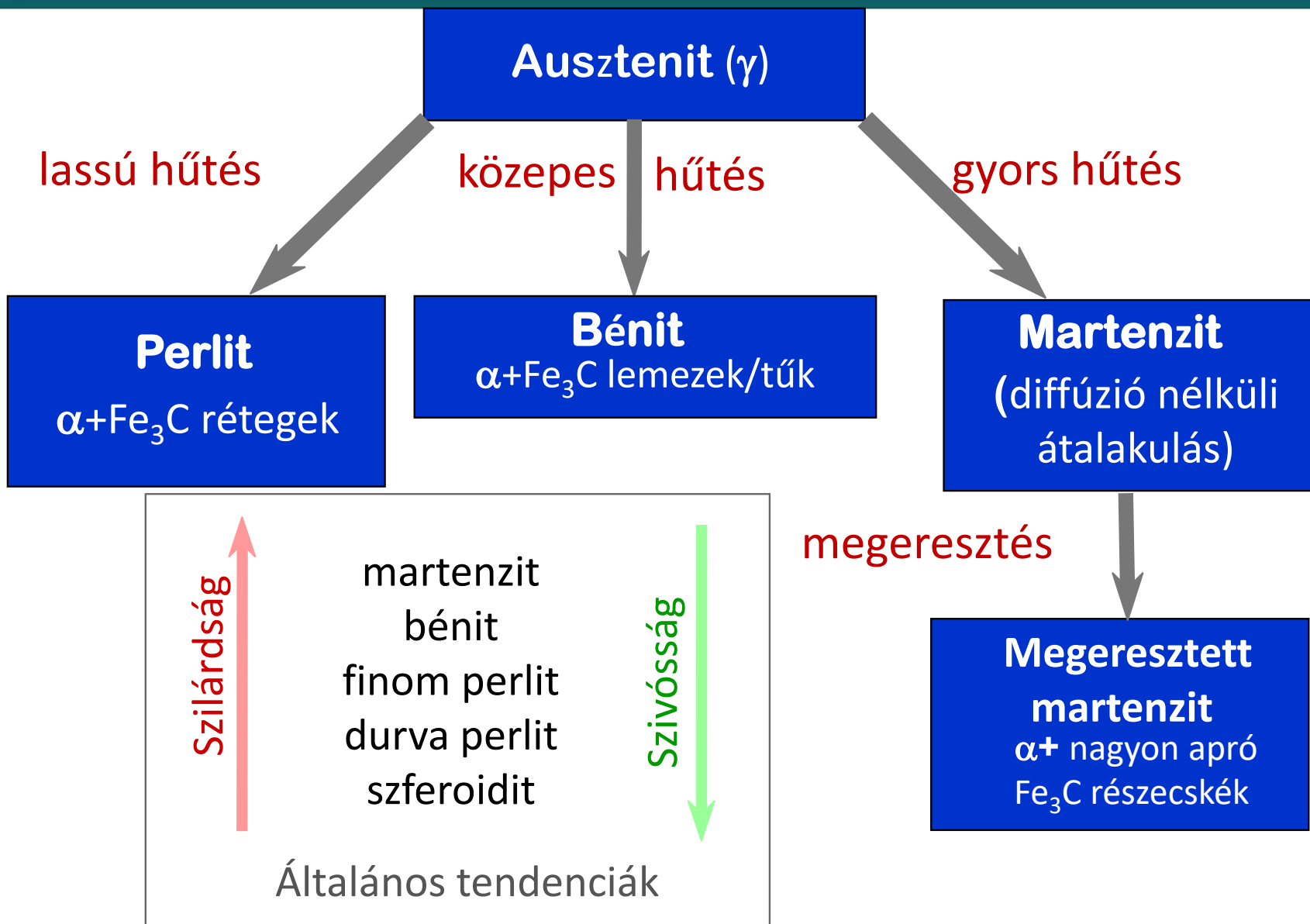
Nagyon kisméretű Fe_3C részecskék ferrit mátrixba beágyazva.

Finomlemezes perlit

- Egyensúlyi és nemegyensúlyi átalakulás
- A nemegyensúlyi átalakulás befolyásoló tényezői
- A fázisátalakulás Avrami-egyenlete
- Izotermikus átalakulási diagram (TTT)
- Folyamatos átalakulási diagram (CCT)
- Inkubációs idő
- Perlites átalakulás
- Finom- és durvalemezes perlit
- Bénites átalakulás
- Alsó és felső bénit
- Martenzites átalakulás
- Bain modell
- Tűs és lemezes martenzit
- Edzés
- Megeresztés
- Nemesítés
- Lágycsiszítás
- Normalizálás
- Martemperálás
- Ausztemperálás

William D. Callister, Jr.

Materials Science and Engineering

An Introduction, 7th edition, 2006

Chapter 10

Phase Transformations in Metals

312-356 pp.